

НАПРЯМ 4. КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ, РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-24>

Бортняк В. А.,

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ

Анотація. Розглянуто сутність поняття соціально-психологічної адаптації військовослужбовців після проходження служби в Збройних Силах України, оскільки вони мусять адаптуватися до нового цивільного життя. Виокремлено роль використання комплексного міждисциплінарного підходу для дослідження даної проблематики.

Ключові слова: *адаптація, соціально-психологічна адаптація, військовослужбовці, проходження служби, Збройні Сили України.*

Bortniak V. The concept of socio-psychological adaptation of military personnel after service

Summary. The essence of the concept of socio-psychological adaptation of military personnel after service in the Armed Forces of Ukraine is considered, since they must adapt to a new civilian life. The role of using a comprehensive interdisciplinary approach to research this issue is highlighted.

Key words: *adaptation, socio-psychological adaptation, military personnel, service, Armed Forces of Ukraine.*

Адаптація як процес, відповідно до цього визначення, отримує форми зміни середовища та змін в організмі в результаті використання дій (реакцій, відповідей), що є доречним в цьому випадку. Це зміни виключно біологічні, а зміни психіки, що мають зв'язок із по суті психічними процесами адаптації в схожих трактуваннях, зазвичай, не фігурують. Проблеми адаптації розглядаються спеціалістами різних наукових спрямувань. У цілому поняття «адаптація» психологія запозичила з біології, де адаптацію розглядають як пристосування

організмів до умов існування. В житті кожного військовослужбовця приходить момент, коли його звільняють в запас, й кожен на цей процес реагує по-своєму, проте мало в кого виходить здужати його швидко й безболісно. Тому що, вийшовши у запас чи у відставку, колишні військовослужбовці мусять адаптуватися до нового, певною мірою маловідомого їм, цивільного життя, вкорінюватися у новий для них простір, шукати собі шляхи працевлаштування та навіть просто виживати.

Більшість дослідників адаптації сходяться на думці, що адаптація є досить складним явищем. М. Лукашевич надає трактування адаптації в найширшому сенсі: як процес пристосування індивідуальних і особистісних якостей до життя і дій людини в умовах, що змінюються; як активна взаємодія індивіда та середовища залежно від рівня його активності; як трансформація середовища відповідно до потреб, цінностей та ідеалів індивіда або як залежність індивіда від середовища; як супутні зміни на рівні психічної регуляції, формування чи відновлення, і підтримки динамічної рівноваги в системі [4].

М.І. Блажівський зазначає, що процес адаптації особистості розглядається в соціальній психології як механізм збалансування особистості і суспільства. Соціально-психологічний аспект адаптації пов'язаний з труднощами засвоєння нових соціальних норм, встановлення та підтримки певного соціального статусу в малій групі. У соціально-психологічній адаптації терміни «адаптація» і самі «адаптація» розділяють. Спостерігається тенденція переходу від пасивної адаптації до побудови системи продуктивної взаємодії особистості та середовища, особистості та діяльності. Адаптація є елементом адаптаційного процесу і відображає форму первинної взаємодії суб'єкта з об'єктами адаптації, а через них – із середовищем [1].

Як підкреслює Коробка Л.М., в сучасних дослідженнях феномен соціально-психологічної адаптації розглядається як складний процес, який розуміється не просто як взаємоприсосування індивіда і середовища, а як об'єднання вищого рівня організації в нову систему. Теоретичний аналіз досліджень соціально-психологічної адаптації дозволяє визначити її як складний багатовимірний процес взаємодії, за допомогою якого формується нова позитивна соціальна ідентичність, адекватна соціальним змінам, що відбуваються, зокрема, внаслідок військового конфлікту; як процес розвитку потенційних можливостей особистості та спільноти в залученні членів спільноти в систему міжособистісних стосунків, у соціально-політичне життя суспільства та в пошуках умов для задоволення потреб реалізації, самооцінки та самоповаги [3].

Таким чином, соціально-психологічна адаптація військовослужбовців після проходження служби в Збройних Силах України є процесом та результатом активного пристосування особи до нової соціально та професійно важливої сфери, де втілюються головні соціальні потреби та ефективна професійна діяльність. Успіх цього пристосування нерозривно пов'язаний зі ступенем адаптаційних змог особистості військовослужбовця, його спроможністю до ухвалення й опанування нової професійної й соціальної сфери, одержання нового соціально-психологічного статусу.

Актуальність питання соціально-психологічної адаптації, а в її рамках і психологічної реабілітації військовослужбовців, а також членів їх родин, обумовлюється кардинальними змінами в умовах життєдіяльності працездатної людини, яка немає попередньої психологічної підготовки до таких змін та вимушена пристосовуватись до нових умов життя у цивільному соціумі з ринковою системою відносин, з відмінними від мілітаризованих структур нормами поведінки, професійної підготовки, освіти то соціальною ієрархією. Під час проходження служби військовослужбовці перебувають в умовах підвищених психоемоційних навантажень, накопичують стреси та зазнають психотравм, пов'язаних з виконанням службових завдань. У першу чергу це стосується військовослужбовців, які брали участь у бойових діях й тому більш вразливі до виникнення різноманітних психологічних станів деструктивного характеру, серед яких особливо складними є посттравматичні стресові розлади, психічні травми, нервово-психічне напруження, військова втома, бойове виснаження, військовий невроз, що мають свої симптоми, форми прояву й наслідки [2].

Ефективна соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців вимагає комплексного міждисциплінарного підходу, який передбачає тісну співпрацю різних фахівців та установ. Це включає: створення спеціалізованих реабілітаційних центрів, де працюють різні фахівці та надається комплексна допомога; координацію зусиль між державними установами, громадськими організаціями, медичними закладами та іншими структурами, залученими до процесу реабілітації; розробку та впровадження комплексних програм реабілітації, які поєднують різні методи та підходи; міждисциплінарні наради та обмін інформацією між фахівцями для забезпечення узгодженості дій та ефективності реабілітаційного процесу; залучення родин та близьких військовослужбовців до процесу реабілітації, надання їм необхідної підтримки та консультацій [5].

В найближчому майбутньому питання соціально-психологічна адаптації військових, котрі задіяні в російсько-українській війні, та, крім того, пошуки дієвих напрямів її здійснення повинні бути серед

пріоритетних у державній соціальній політиці. Водночас головний курс політики держави повинен спрямовуватися на соціальний захист і психологічний супровід учасників бойових дій, організацію та результативну діяльність центрів соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, пропагування участі військовослужбовців у програмах реабілітації за допомогою здійснення результативних інформаційних кампаній щодо згаданого питання та, крім того, дієвого введення зарубіжного досвіду у державну політику соціально-психологічної адаптації. Дієвість та ефективність процесу соціально-психологічної адаптації військовослужбовців має гарантуватися через вчасну діагностику певних станів військовослужбовця, напрацювання і втілення персональної програми реабілітації та, крім того, наступного після реабілітації супроводу військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 223–242.
2. Кондрюкова В. В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас: навчально-методичний посібник. К. : Гнозис, 2013. 116 с.
3. Коробка Л. М. Соціально-психологічна адаптація спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту: теоретичні засади дослідження. URL: https://lib.iitta.gov.ua/705075/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%B0_c%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9A%D0%94%D0%A3.pdf
4. Лукашевич М. П. Соціологія виховання: короткий курс. Київ : МАУП, 1996. 180 с.
5. Чижевський С., Колесніченко О., Бондаренко О. Актуальні проблеми розвитку системи психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій. *Честь і закон*. 2022. Т. 81. № 2. С. 139–149.